

Отримано: 25 листопада 2018 р.

Прорецензовано: 20 грудня 2018 р.

Прийнято до друку: 21 грудня 2018 р.

e-mail: stefanova.nataliya2017@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-4(72)-45-49

Стефанова Н. О. Термінологічна лексика у книзі Д. Аджемоглу та Дж. А. Робінсона «Чому нації занепадають»: структурно-семантичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 4(72), грудень. С. 45–49.

УДК 811.111:[81'1]:1

Стефанова Наталія Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ КОНЦЕПТОЛОГІЇ ТА ПЕРЕДУМОВИ РОЗРОБКИ НОВОЇ АКСІОЕПІСТЕМОЛОГІЇ

У статті оглядово схарактеризовано методологічний стан лінгвокультурної концептології і представлено обґрунтовану думку С. Г. Воркачова про кризовий стан її базового терміну, яким є лінгвокультурний концепт. Сформульовано також проблеми, які її донині не є вирішеними в методологічному плані, з-поміж яких – виявлення співвідношення понять національна концептосфера й аксіоконцептосфера. Зроблено припущення, що укладання несуперечливої типології лінгвокультурних концептів наблизить вирішення цього питання. Запропоновано залучити димензійний методологічний підхід В. Франкла для розробки нової аксіоепістемології, що сприятиме вивченню організації мотиваційного континууму аксіоконцептосфер етносів у проекції трьох категорій цінностей: біологічних, соціальних та індивідуальних (середовищ продукування лінгвокультурних концептів), які співвідносяться з тріортогональним поглядом на людину в єдності соматичного (здоров'я), психічного (задоволення) і ноетичного (смислу) вимірів.

Ключові слова: лінгвокультурна концептологія, аксіоепістемологія, димензійний метод, тріортогональний вимір, мотиваційний континуум.

Nataliia Stefanova,

PhD in Philology, Associate Professor, Dragomanov National Pedagogical University

METHODOLOGICAL STATE OF LINGUISTIC AND CULTURAL CONCEPTOLOGY AND PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF NEW AXIOEPISTEMOLOGY

The article outlines the methodological state of linguistic and cultural conceptology and presents the reasonable opinion of S. G. Vorkachev about the crisis state of its basic term, which is the linguistic and cultural concept. Formulated challenging issues include the identification of the correlation between the national conceptsphere and the axioconceptsphere. We have assumed that concluding of consistent typology of linguistic and cultural concepts will bring a solution to this issue. It is proposed to involve the dimensional methodological approach of V. Frankl to develop new axioepistemology, which will facilitate the study of the organization of the motivation continuum of the axioconceptsphere of ethnic groups in three categories of values: vital, social, and individual (a medium to produce linguistic and cultural concepts). These categories correlate with a triorthogonal view of a person in the unity of somatic (health), mental (pleasure), and noetic (meaning) measurements.

As a physical being, a person aspires to maintain the health of his body, which is regulated by vital needs. As a psychic phenomenon, it is important for a person to feel the vital strength, to get pleasure and lack of tension. Mental dimension is expressed in psychodynamic trains, moods, emotions, affects, which are not under control of the free will of man. A man experiences noetic measurement as an inner spiritual power and at the same time as a source of motivation – desire / need for meaning. Only in the unity of these three dimensions can one reconstruct the motivational continuum of the axioconceptsphere of the ethnos.

Key words: linguistic and cultural conceptology, axioepistemology, dimensional method, triorthogonal measurement, motivational continuum.

Сучасна лінгвоєпістемологія у сфері лінгвокультурної концептології продовжує пошук тих інструментів, залучення яких до аналізу концептів дасть змогу наблизитися до вирішення, за словами С. Г. Воркачова, «кінцевої її мети – встановлення універсальної системи лінгвоконцептів через вивчення устрою національних концептосфер та їхнього подальшого зіставлення, – яка наразі ще їй досі не досягнута» [8, с. 24].

Найбільш проблемним питанням у цьому методологічному плані, на нашу думку, залишається, по-перше, розуміння поняття «національна концептосфера», як і «концептосфера» загалом (див. про це: [27]), і, по-друге, з огляду вже на їхнє витлумачення – розробка придатної для вивчення цих ментальних утворень універсальної методології, яка, переконані, не може базуватися на методах і методиках суто лінгвокультурології і лінгвоконцептології. Принагідно зазначимо, що апробовані дослідниками різних шкіл і напрямів (М. Ф. Алефіренко, А. П. Бабушкін, М. М. Болдирев, В. І. Карасик, В. В. Колесов, Г. Г. Слишкін, Г. В. Токарев та ін.) методики концептуального/концептологічного аналізу в численних їхніх варіаціях не тільки не забезпечили вичерпне розкриття онтологічної сутності досліджуваних концептів (хоча і сприяли, за спостереженнями С. Г. Воркачова, формулюванню узгодженого визначення концепту як складного (багатовимірного) ментального утворення з культурною специфікою, яке має своє ім'я (вираження в мові)), а й призвели подекуди, на його думку, до «кризового стану цього базового терміна лінгвоконцептології і лінгвокультурології, яким стали називати план змісту будь-якого вербального знака, що має хоча б якийсь натяк на культурну специфіку» [8, с. 22].

Намагаючись розібратися, що ж призвело ці сучасні лінгвістичні напрями до кризової ситуації, С. Г. Воркачов аналізує їхні здобутки у плані типологічної таксономії, передовсім, лінгвокультурних концептів і наводить слушні думки з цього приводу В. І. Карасика, який пише, що «складні й багатовимірні семантичні утворення – лінгвокультурні концепти – не підлягають типологізації на основі якоїсь однієї класифікаційної ознаки, а тому побудова вичерпної і несуперечливої їхньої таксономії є дуже проблематичною» [9, с. 24]. А оскільки «лінгвоконцептологічний бум» численних праць так і не сприяв їхній систематизації, то, очевидно, що методологія цих досліджень певною мірою не виправдала себе і не виявилася цілком

ефективною. Це наша суб'єктивна думка, яка певною мірою не позбавлена наведених тут, а також у роботах інших дослідників аргументів для такого попереднього підсумку.

Якщо припустити, що типологія лінгвокультурних концептів (або концептів лінгвокультури) і дотепер не укладена, то вочевидь проблемним залишається і питання щодо організації концептосфери будь-якої культури. У зв'язку з цим постає ще одна проблема – це розробка релевантних методологічних засад для виявлення співвідношення між такими поняттями, як «аксіоконцептосфера» і «національна концептосфера», в яких побутують лінгвокультурні концепти і які є індикаторами загальнокультурних й етнічних констант, а також культурно-ціннісних домінант кожної етноспільноти.

Мета статті – схарактеризувати сучасний методологічний стан лінгвокультурної концептології та обґрунтувати необхідність розробки нової епістемології для аналізу лінгвокультурних концептів та організації аксіоконцептосфер етносів.

Подібний погляд уже висловлювала у своїй статті «Концепты разных типов и пути их реконструкции» В. А. Маслова, яка, зокрема, вказувала на те, що у процесі аналізу концептів постає два принципові питання, які «складно вирішити у рамках сформованої парадигми сучасного концептуального підходу» [16, с. 163]. І перше питання, на її думку, стосується встановлення кількості концептів у складі концептосфери культури порівняно з тими лексемами, що їх іменують. В. А. Маслова спирається тут на твердження В. А. Виноградова, який, говорячи про «тріумф концептуалістики» у сучасній науці, відзначає, що помітна експансія концептологічного аналізу на цілі тематичні розряди лексики призводить до неправомірного збільшення кількості концептів (бо концептом почали називати об'єднання класу слів однієї тематичної групи – *коментар наш Н.С.*). За його переконаннями, «не може концептосфера культури складатися з двохсот тисяч компонентів, бо концепт на відміну від лексеми є більш ємною одиницею» [цит. за пр. 16, с. 163; 7, с. 6].

Як бачимо, і В. А. Виноградов, і В. А. Маслова наголошують на тому, що «таке безпідставне розширення сфери концептуалістики призводить до «розмивання» граней між концептологічним аналізом і власне лексикологією. У цьому разі концептологічний аналіз, розчинений у лексикології, втрачає значимість когнітивного підходу до реконструкції культурних смислів, оскільки він орієнтований безпосередньо на культуру, тимчасом як лексикологія – це сфера мови [там само]. Звичайно, погоджуємося з тим, що не кожна назва тематичного класу слів є концептом, проте, як нам здається, тут слід правильно підходити до аналізу різних типів значення слова (основного об'єкта вивчення в лексикології) як і загалом до розуміння значення слова (що викликало жваві дискусії навіть у середовищі представників лексичної семантики: Ю. Д. Апресян та ін.).

Натомість, якщо приймати погляд представників когнітивної семантики щодо витлумачення значення слова (Е. Рош та ін.), то їхнє обстоювання енциклопедичності сфери значення слова, його суб'єктивного характеру тощо не суперечить розумінню поняття смислу слова як його інваріанту, який включає різні семантичні ознаки слова. Згадаймо тут погляд О. О. Потебні про ближнє й дальнє значення слова. «Слово має два змісти, писав учений, – один – об'єктивний, який є етимологічним значенням слова, або його внутрішньою формою, що містить у собі лише одну ознаку; інший – суб'єктивний зміст, який включає безліч ознак. Перший є знаком, символом, який замінює другий» [18, с. 114].

З огляду на таку нашу позицію не з усіма міркуваннями В. А. Маслової можна теж однозначно погодитися, зокрема з її позицією у тому, що «завдання встановлення складу концептосфери не може бути розв'язане шляхом аналізу від мовної форми до смислу і що для вирішення цієї проблеми слід виходити за межі мовної форми об'єктивації концепту у сферу світобачення, моментом якого і є концепт» [16, с. 163–164]. Звісно, це так, однак, як проникнути у сферу ментального без звернення до мовного вираження, зокрема без розуміння й усвідомлення значень мовних одиниць (лексичних, фразеологічних, паремійного фонду тощо), що складають багатовимірний план вираження і план змісту концепту. Такої ж думки дотримуються й інші лінгвісти (А. П. Бабушкін, А. Вежицька, Г. Г. Слишкін та ін.), які припускали, що через значення лексичної одиниці (імені концепту та його репрезентантів), через організацію їхнього семантичного складу чи лексико-семантичних варіантів можна вийти на зміст концепту [20, с. 44].

Водночас, погоджуємося, що лише одиниць мовної системи недостатньо для об'єктивації концепту і що для цього потрібні експериментальні процедурні операції, залучення даних з інших сфер знання, насамперед, методологічні інструменти нейропсихолінгвістики (див. праці Т. Г. Чернігівської та ін.), дискурсивні практики (художні, релігійні, політичні тощо) реалізації концептів тощо, але при цьому переконані, що без виявлення первісної семантики слова – імені концепту – і його подальшого функціонування в дискурсивних сферах – реконструювати концепт як лінгвоментальну структуру неможливо, бо ментальний характер (смысловий) цього утворення складався багатьма користувачами – представниками різних поколінь етносу, починаючи з давніх часів (див. про це: О. О. Черхава), і в історичному шарі концепту/етимологічному ядрі, за Ю. С. Степановим, якраз і збережені витоки культурних його смислів. На цьому теж акцентує увагу В. В. Колесов [13, с. 112], коли говорить про те, що лінгвокультурні концепти є конститuantами етнічного менталітету, сукупність яких утворює лінгвоконцептосферу. «Концепт, на його думку, – це «першосмисл, першобраз, архетип, константа» [14, с. 53], який утілений у слові через его змістові форми: образ, поняття, символ [там само, с. 56].

Виходячи з цих міркувань, вважаємо, що аналіз форми і значення імені концепту (як і його вербалізаторів/репрезентантів) на різних етапах розвитку мови (від правовних станів до сучасного стану) – це перший методологічний етап/крок у реконструкції його смислів (зокрема «чистий смисл» концепту, тобто першосмисл/архетип можна визначити безпосередньо за реконструйованими в етимологічних джерелах правовними станами (етимонами) його імені та найменувань-вербалізаторів). Другий і наступні етапи – це реконструкція смислів інших шарів концепту й обов'язково за даними мовних форм (див. докладніше: О. Є. Кібрик). Тільки у такий спосіб можна визначити онтогносеологічну сутність концепту (переконані, що передовсім, ціннісну його сутність, бо, якщо б певне мовне позначення не мало б ціннісного смислу для носія мови і культури, то навряд чи набуло б воно менталізації у колективній свідомості етносів) та його міце (зв'язку і відношення) в системі концептів на тлі інших концептів і, зрештою, в національній концептосфері.

Дискусійність і складність цього питання в методологічному плані поки що є перешкодою на шляху укладання універсальної типології концептів лінгвокультури (про що вище було зазначено). А оскільки питання щодо визначення складу концептів у концептосфері культури наразі не вирішене, то і порушене В. А. Масловою друге питання лінгвоконцептології, яке стосується виявлення меж можливої експлікації смислового змісту духовних концептів, теж потребує окремого обгово-

рення. Як нам здається, це не друге питання, а одне із основних завдань першої проблеми і загалом дискусії, ідею якої ми сформулювали і в назві статті, і на її початку: визначити співвідношення між такими поняттями, як «аксіоконцептосфера» і «національна концептосфера», бо вивчення концептосфери у плані її складу не є можливим без відповіді на ці окреслені питання.

Чому це питання в методологічному плані є принциповим? Частково вище було аргументовано наш погляд на онтологію концептів лінгвокультури. А це означає, що поки не вирішене буде питання методів виявлення взаємозв'язку між ціннісною і поняттєвою сторонами концепту, то навряд чи можна буде об'єктивно представити склад і організацію національної концептосфери. Певною мірою це відчуває і В. А. Маслова, коли говорить про необхідність розкриття смислового змісту саме духовних концептів і ставить це як окреме завдання у лінгвоконцептології.

Значну увагу приділяю обговоренню цього питання і С. Г. Воркачов в уже згаданій статті. Міркуючи над розробкою універсальної таксономії концептів лінгвокультури, учений обирає за основний методологічний принцип їхньої систематизації дихотомію «абстрактне/конкретне» і, посилаючись на думки Н. Д. Арутюнової, погоджується з нею у тому, що «за ступенем абстрагування виділяються лінгвокультурні концепти граничного рівня, що є аналогами світоглядних термінів [4, с. 617] або, на нашу думку, світоглядних аксіокатегорій, які С. Г. Воркачов ототожнює з «абеляривськими смислами», що «виникають в душі мовця й спрямовані на душу слухача» [1, с. 84] і які відповідають сучасним світоглядним універсалам, що організують у цілісну систему сутнісні цінності культури. Це такі концепти, як СПРАВЕДЛИВИСТЬ, СВОБОДА, ІСТИНА, КРАСА, ДОЛЯ, ДУША, ЩАСТЯ, ЛЮБОВ тощо [8]. Універсали духовної культури є абстракціями вищого рівня, які не підлягають прямому спостереженню і для вербалізації яких активно використовується метафорика [там само]. Але при цьому, якщо за критерієм абстрактності С. Г. Воркачов намагається упорядкувати дійсно ціннісні концепти вищого порядку (духовні, соціальні тощо), то за його бінарним оператором – критерієм «конкретне» – наведені в одній групі як концепти одного нижчого порядку, на зразок рос. ВОДА, АВТОМОБИЛЬ, СЕРДЦЕ тощо, дають підстави для сумнівів у його надійності. Концепти ВОДА, СЕРДЦЕ та подібні утворення С. Г. Воркачов помилково об'єднує за цим критерієм в одну групу або в один тип з найменуваннями на зразок КОМП'ЮТЕР тощо, бо остання назва, на наше глибоке переконання, не може взагалі вважатися концептом, оскільки, постулюючи етноментальний характер концепту і виділяючи як обов'язковий у його структурі історичний шар, що формувався різними поколіннями представників певної культури, починаючи від носіїв ще первісної/міфологічної свідомості, подібні структури типу КОМП'ЮТЕР мають лише сучасну складову, поняттєва зона якої перебуває ще у стадії оформлення, як і ціннісно-образна. При цьому припускаємо, що лише сучасна концептуалізація цих предметних сфер відбувається спершу шляхом образно-ціннісного відображення уявлень про такі предмети життя у свідомості людини глобалізованого й гіперінформатизованого світу. А, можливо, поняттєвий шар цих нових концептуально-змістових і життєво необхідних для сучасної людини понять взагалі не сформується. Можливо, складеться лише ціннісне ставлення соціуму до подібних предметів у плані ІНТЕРЕСУ до них з боку людини – у даному разі користувача комп'ютером, його ЗНАЧИМОСТІ для забезпечення цього інтересу (тобто потреб), а також ПРІОРИТЕТНОСТІ на тлі інших ціннісних для людини явищ, речей, предметів тощо, а відтак? отримання гармонії/задоволення та користі від нього в її житті.

Таким є наш погляд на сучасні процеси концептуалізації предметів і явищ сучасного життя та механізми їх менталізації, де ядром концепту стає ціннісно-образна зона як осередок формування поняттєвої складової, яка подекуди розчиняється у першій.

Саме тому назрілим методологічним питанням у царині лінгвокультурної концептології залишається розробка нової епістемології – аксіозумовленої, яка передбачає, передовсім, реконструкцію ціннісних смислів концептів кожної лінгвокультури, які становлять її національну концептосферу, яка за своєю онтологічною сутністю і є аксіоконцептосферою, в мотиваційному континуумі якої відбувається постійна калейдоскопічно-матрична взаємодія ціннісних концептів як загальнокультурних й етнічних констант і домінант етносів, так і продукування нових ціннісно-значимих для сучасних соціумів концептів.

Найбільш ефективним методологічним інструментом у новій аксіоепістемології (*термін наш – Н.С.*) є параметрична етносеміотрія цінностей, що є, за словами Д. О. Леонтьєва, «інтегративною основою як для окремо взятого індивіда, так і для будь-якої малої чи великої соціальної групи, культури, нації та для людства загалом» [15, с. 5]. Учений покликається на П. Сорокіна, який убачав у цілісній і стійкій системі цінностей та їхній узгодженості найважливішу умову існування як внутрішнього соціального світу, так і світу міжнародного [там само] і зазначав, що «коли їхня єдність, засвоєння й гармонія слабшають, [...] то збільшуються ризики для різноманітних конфліктів [19, с. 491], навіть військово-політичних. Руйнація ціннісної основи, пише Д. О. Леонтьєв, неминуче веде до кризи, і це стосується як особистості, так і суспільства, вихід з якої можливий лише на шляху набуття нових цінностей.

В Україні за часів тоталітарної ідеології, яка передбачала наявність у всього населення однакової системи цінностей і досить успішно формувала ці цінності через імперську систему ідейного виховання і пропаганди, наразі формуються нові ціннісно-світоглядні орієнтири, які, сподіваємося, з часом подолають кризу моральності та правосвідомості, соціальної нестійкості тощо. Що стосується ціннісних систем британців, то маємо сказати, що в їхній культурі теж спостерігаються значні трансформації, які пов'язані, насамперед, з виходом із Європейського Союзу, з процесами міграції, складними відношеннями з Російською Федерацією тощо.

З огляду на такі тенденції у трансформації ціннісних систем двох лінгвокультур, вважаємо методологічно доцільним, у першу чергу, як справедливо пропонує Д. Лі, розпочати вимірювання цінностей (system of values) британської і української етнокultur, які є основою для індивідуального вибору ціннісних суджень їхніх представників, і цінністю загалом (value) як відчуттям ЗНАЧИМОСТІ певної ситуації і власних дій, тобто тих чи інших учинків ... [26, р. 5].

В основу розробки нової лінгвоаксіоепістемологічної методології буде покладено, слідом за Д. О. Леонтьєвим, дименціональний метод В. Франкла, спрямований на розкриття відношень між різними гранями або аспектами людського буття – екзистенції [15; 25].

В. Франкл у своїй фундаментальній праці «Воля к смислу» витлумачує сутність цього підходу, а сам метод називає онтоаналізом, який, на відміну від багатьох методів і методик психологічних концепцій, зорієнтованих на поділ фізичного

і психічного, передбачає ноетичне (J. Fabry) вимірювання людини (людської суті), відповідно до якого постулюється, що основною рушійною силою людини є прагнення до смислу, пошук якого ґрунтується на трьох категоріях цінностей: істини (творення), добра / краси (почуттів як хвилювань, різноманітних переживань) та користі (особистісних життєвих настанов) [22].

У своїй методологічній моделі, за спостереженнями О. Б. Орлова і В. Б. Шумського, В. Франкл представляє людину як єдність трьох ортогональних вимірів: соматичного (здоров'я), психічного (задоволення) і ноетичного (смислу) [17, с. 67]. «Такі виміри і проєкції, на думку В. Франкла, дають змогу одночасно говорити, з одного боку, про цілісність і єдність людини, а з іншого, – про відмінності між тілесними, психічними й ноетичними процесами» [22, с. 132].

Тріортогональні виміри людини (тобто дименціональний методологічний підхід В. Франкла [24]) цілком пояснюють і аргументують наше теоретичне припущення щодо організації мотиваційного континууму аксіоконцептосфери етносу, аналіз якої має відбуватися у проєкції трьох категорій цінностей: як біологічних, соціальних та індивідуальних (потреб), які співвідносяться з поглядом на людину в єдності соматичного (здоров'я), психічного (задоволення) і ноетичного (смислу) вимірів.

Слідом за О. Б. Орловим і В. Б. Шумським, прокоментуємо нашу позицію, згідно з якою з соматичним виміром пов'язуємо все матеріальне в людині (її матеріальні цінності). Як істота фізична, людина прагне до підтримки здоров'я свого тіла, яке регулюється біологічними потребами в їжі, питті, сні тощо. Як психічний феномен, для людини важливими є відчуття вітальної (життєвої) сили, отримання задоволення і відсутність напруження. Психічний вимір виражається у психодинамічних потягах, настроях, емоціях, афектах, які не підпорядковуються вільному волевиявленню людини. Ноетичний вимір людина переживає як внутрішню духовну силу й одночасно як джерело мотивації – прагнення/потреби до смислу [17, с. 68].

Погоджуємося з О. Б. Орловим і В. Б. Шумським у тому, що ці три виміри людини тісно взаємопов'язані, водночас кожен із них є відносно самостійним, який може розвивати різноспрямовану мотиваційну динаміку, наприклад, те, що приносить задоволення, може сприйматися як естетично неприпустиме тощо [там само, с. 68]. Але лише в єдності цих трьох вимірів можна реконструювати мотиваційний континуум аксіоконцептосфер етносів, який сформований на базі чотирьох фундаментальних екзистенціальних мотивацій людини: 1) мотивація до адаптації фактичних умов буття-у-світі; 2) мотивація до переживання цінностей і сприйняття власного життя як цінності; 3) мотивація до автономного та аутентичного буття; 4) мотивація до дій, що мають смисл [там само, с. 68].

Саме такий методологічний поворот у вивченні організації національних аксіоконцептосфер етносів сприятиме виявленню сучасного стану ціннісних домінант у кожному соціумі, а відтак, і упорядкуванню / систематизації ціннісних концептів в їх мотиваційних континуумах, визначенню аргументованих критеріїв для уточнення структури цих ментальних утворень та подальшому укладанню їхньої типології.

Література:

1. Абельяр П. Теологические трактаты. Москва: Прогресс, Гнозис, 1995. 413 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры. Москва: Academia, 2002. 394 с.
3. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Т. I. Лексическая семантика. Синонимические средства языка: [монография]. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Языки славянской культуры, 1995. 481 с.
4. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. 2-е изд. испр. Москва: «Языки русской культуры», 1999. I-XV 896 с.
5. Бабушкин А. П. Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики: науч. изд.* Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001. С. 52–57.
6. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика. Тамбов: Изд-во Тамб. Гос. ун-та, 2000. 123 с.
7. Виноградов В. А. Концепты и языковые заимствования. *Вопросы филологии.* № 2 (35) 2010. С. 6–11.
8. Воркачев С. Г. «Куда ж нам плыть?» Лингвокультурная концептология: современное состояние, проблемы, вектор развития. *Язык, коммуникация и социальная среда.* Вып. 8. Воронеж, 2010. С. 5–27.
9. Карасик В. И. Символические концепты. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики.* Вып. 11. Владикавказ, 2009. С. 24–29.
10. Карасик В. И., Красавский Н. А., Слышкин Г. Г. Лингвокультурная концептология: учебное пособие к спецкурсу. Волгоград, 2009. 115 с.
11. Карасик В. И., Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сб. науч. тр. / под ред. И. А. Стернина.* Воронеж: ВГУ, 2001. С. 75–80.
12. Кибрик А. Е. Лингвистическая реконструкция когнитивной структуры. *Вопросы языкознания.* Москва: РАН. № 4. 2008. С. 51–77.
13. Колесов В. В. «Жизнь происходит от слова...». Санкт-Петербург: Златоуст, 1999. 369 с.
14. Колесов В. В. О логике логоса в сфере ментальности. *Мир русского слова.* 2000. № 2. С. 52–59.
15. Леонтьев Д. А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции. *Современный социо-анализ: сборник работ авторов, получивших гранты Московского отделения Российского научного фонда и Фонда Форда.* Вып. VI. Москва: РНФ, 1996. С. 5–23.
16. Маслова В. А. Концепты разных типов и пути их реконструкции. *Проблемы концептуализации действительности и моделирования языковой картины мира: сб. науч. тр.* Вып. 6 / сост., отв. ред. Т. В. Симашко. Москва; Архангельск, 2013. С. 160–169.
17. Орлов А. Б., Шумский В. Б. Ноэтическое измерение человека: вклад Виктора Франкла в психологию и психотерапию. *Психология. Журнал Высшей школы экономики.* 2005. Т. 2. № 2. С. 65–80.
18. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. Т. 1. Введение. Воронеж: Типография Н.Д. Гольдштейна, 1874. 161 с.

19. Сорокин П. А. Общедоступный учебник социологии. Статьи разных лет. Москва: Наука, 1994. С. 229–247.
20. Сурина В. Н. Понятие концепта и концептосферы. *Молодой ученый*. 2010. № 5. Т. 2. С. 43–46.
21. Токарев Г. В. Проблемы лингвокультурологического описания концепта (на примере «Трудовая деятельность»). Тула, 2000. 92 с.
22. Франкл В. Воля к смыслу. Москва: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. 368 с.
23. Fabry J. The Noetic Unconscious. *The international forum for logotherapy. Journal of search for meaning*. 1979. Vol. 2. No 2. P. 8–11.
24. Frankl V. On the meaning of love. *The international forum for logotherapy. Journal of search for meaning*. 1987. Vol. 10. No 1. P. 5–8.
25. Längle A. Personale Existenzanalyse. *Längle A. (hrsg.) Wertbegegnung. Phänomene und methodische Zugänge*. Wien, GLE Verlag, 1993. P. 133–160.
26. Lee D. Valuing the Self. What we can learn from other Cultures. Prospect Heights, IL.: Waveland Press, 1986.
27. Stefanova N. Cognitive and ontological essence of axiological dominants and principles of their taxonomy in diachronic and synchronic review. *Advanced Education*, 2018: Issue 9, pp. 225-230. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.131680>.